

FENOMENOLOGICUL LA MIHAI DRĂGĂNESCU: CONȘTIINȚA FUNDAMENTALĂ A EXISTENȚEI

Gorun MANOLESCU¹

gmnoema@yahoo.com

ABSTRACT. Drăgănescu's ontology knows two periods: before and after 1989. Therefore, two different variants of an ontological model have emerged. In the first variant a materialist model has been admitted, while in the second such materialism seems to be relaxed by the means of the introduction of a Fundamental Consciousness.

In this article we will focus on a very important aspect of Drăgănescu's approach: the relationship between the two variants. The question serving to the understanding of this relationship concerns the closed or opened character of each of the two variants. Do they form, each of them, a closed or an open system?

KEYWORDS: Fundamental Consciousness, ontological model, closed/open system, "informatter", natural tendencies, physic, "ortophysic", depth of material world, phenomenology, phenomenological sense/"ortosense".

1. Preambul

Mihai Drăgănescu, cunoscut peste hotare prin lucrările sale, ia contact direct, în anul 1995, cu universități din USA în cadrul unei vizite academice. Cu această ocazie inițiază formarea unui grup de lucru internațional, alcătuit din membri ai mediului universitar american ce va cuprinde personalități formate atât în contextul occidental (Menas Kafatos, Richard Amoroso, Daniele Struppa) cât și în cel extrem-oriental (Goro Kato). Ulterior se va atașa grupului și Sisir Roy, profesor universitar din India (Calcutta).

Încadrat în acest grup, ale cărui întruniri anuale au fost găzduite, câțiva ani, de Academia Română, Academicianul Drăgănescu a

¹ Dr. ing., prof. consultant, membru al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române.

contribuit cu lucrări, ca unic autor sau în colaborare, până aproape de plecarea sa dintre noi.

Ultima sa carte, *Societatea conștiinței*, a apărut în 2007, într-un tiraj extrem de redus, fiind editată de Institutul de Inteligență Artificială al Academiei Române, care, în prezent, îi poartă numele. Din păcate ea nu a fost încă reeditată.

Posedând o vastă cultură științifică, dar și filosofică, care nu se referă numai la arealul occidental, ci și la cel extrem-oriental, lucrările lui Mihai Drăgănescu valorifică idei din ambele contexte, integrându-le organic în opera sa. Astfel de idei, uneori șocante, deși existente demult în cele două contexte, par a „pluti acum în aer” în urma apariției ultimelor teorii din fizică și astrofizică și a descoperirilor științifice recente, precum și a globalizării care estompează granițele culturale.

Concepția drăgănesciană cunoaște două variante: (a) cea prezentată în *Profunzimea lumii materiale* (Drăgănescu 1979) și *Ortofizica* (Drăgănescu 1985), ambele apărute înainte de 1989 și (b) cea realizată după 1989, care a coincis cu lucrările realizate în cadrul grupului internațional menționat.

În prima perioadă, inclusiv datorită restricțiilor aferente unui punct de vedere „politically correct”, Drăgănescu nu a putut să fie decât materialist, deși nu a fost vorba de un materialism ortodox, pe care a încercat să-l depășească. Prin urmare, modelul propus, pe care îl vom nota cu „modelul varianta 1”, pe scurt „model v1”, va fi și el unul în care se va vorbi de o Realitate materială împărțită pe două niveluri: fizic și ortofizic.

În a doua perioadă, datorită deschiderii apărute, autorul începe să-și pună, explicit, o serie de întrebări, imposibil de formulat clar în prima perioadă. Rezultatul va fi admiterea unei așa numite Conștiințe Fundamentale care va arunca o umbră de îndoială asupra realității strict materiale în cadrul celor două niveluri corelate: fizic/ortofizic. Prin urmare modelul său va migra spre o a doua variantă: „model v2”.

Într-un articolul anterior (Manolescu 2012) ne-am concentrat pe o analiză a „Experimentului conștiinței” care conduce la stabilirea unor premise ale fundamentului concepției drăgănesciene.

În prezentul text ne propunem o focalizare pe un alt aspect al acestei concepții. Și anume dacă cele două variante de model ontologic care au rezultat sunt de tip închis sau deschis.

Importanța acestei analize constă în faptul că un sistem de gândire închis este greu de a mai suferi dezvoltări ulterioare. Cel mult

se vor accepta doar detalieri care să întregescă modelul sau puncte de plecare pentru alte modelări.

În opoziție, un sistem deschis oferă șansele dezvoltărilor sale.

2. Model v1

O prezentare rezumativă a primei variante (model v1) ar putea fi cea care urmează [1].

(i) *Realitatea este structurată pe două mari niveluri: a) ortofizicul care se află în umbra fizicului în sensul curent al acestui termenului și b) fizicul condiționat de ortofizic.*

(ii) *în ortofizic se află două tipuri de materie: informateria și lumatia; informateria este fluă, precum curgerea unui râu cu vârtejuri, adică cu structuri extrem de rapid schimbătoare; lumatia este materie amorfă cu entropie maximă, similară cu cea aristotelică.*

În cultura europeană, ideea existenței unei alte ipostaze a materiei, diferită de cea aristotelică, se regăsește chiar în antichitatea greacă.

Astfel, pentru Heraclit există o materie care susține Logosul Divin. Iar într-o astfel de materie „pe cel care coboară în același râu îl scaldă mereu alte și alte unde” [și nici omul nu mai este același] (Piatkowski & Banu 1979, p. 352). Și aceasta deoarece „toate lucrurile se nasc din contrarii și toate se scurg, așa cum curge un râu” (Laertios 1963, p. 425).

Aceste idei sunt subliniate și de Blaga (Blaga 1943, p. 16): „Se știe că Heraclit, și ca el Stoicii de mai târziu [a se vedea, mai jos și ce spune Plotin], admit în metafizica lor, existența unei substanțe primare, «divine», concepută ca spirit și materie în același timp”.

La Plotin (Plotin 2002, pp. 345–46) lucrurile devin mai clare:

„Alți filosofi susțin că... nu există o singură Materie, ci că, pe de o parte, există aceasta – substanța corpurilor [de aici, din lumea noastră de toate zilele, empirică] – și [apoi] ei se referă la materia avută în vedere de filosofi de dinainte [stoicii, care spun că] cealaltă materie este anterioară, aflându-se în domeniul inteligibil [al lumii ideilor] și constituie substratul formelor și al ființelor inteligibile...”

În cadrul Budismului (Stcherbatsky 1962, p. 113) găsim: „deși categoriile de substanță și calitate oficial nu au fost admise, [ele] întotdeauna au tins să reapară pe anumite uși din spate... introduse [fiind] într-o formă sau alta chiar în inima Budismului... În primul rând, sub forma unui fel de «corp al lui Buda» [care să susțină sufletele], cu toate că noțiunea de suflet era oficial respinsă”; corp care, aflându-se ascuns în umbra lumii noastre empirice, pare a fi similar cu cealaltă materie a lui Plotin ce „constituie substratul formelor și al ființelor inteligibile”.

În fine, Drăgănescu, în (Drăgănescu 2007, pp. 157–220), asimilează domeniul ortofizicului cu cel al subcuanticului în care plasează, împreună cu alte entități și procese și informateria.

(iii) la limita dintre ortofizic și fizic, structurile informateriale, în anumite circumstanțe, se cuplează cu lumata; o in-formează, realizând structuri relativ stabile în fizic, cu rădăcini în ortofizic. Structurile flue din informaterie, care au rămas pe dinafara cuplajului, dispar. Tot la limita ortofizic/fizic se produc și decuplări ale informateriei cu lumata, ceea ce conduce la dispariția structurilor din fizic și, odată cu ele și a „rădăcinilor” acestora din ortofizic.

Din acest motiv am accentuat că aceste structuri din fizic sunt numai relativ stabile. Și ele sunt relativ stabile în raport cu fluiditatea structurilor din informaterie.

(iv) Toposul care cuprinde ortofizicul este un spațiu adimensional (fără întindere). Și tot aici există un timp fără durată sau, mai degrabă, un rudiment de timp: cel al instantaneității. Fără trecut și viitor, doar un „prezent” continuu în care lucrurile se fac și se desfac instantaneu. O instantaneitate a unei înfinități de prezenturi echivalente, dar nu identice. Această „facere și desfacere a lucrurilor” constă în formarea și dispariția de structuri din informaterie și din cuplări/decuplări ale acestora cu lumata.

În primul rând trebuie spus că un astfel de topos poate fi similar cu „vidul plin” (*full void*) al lui Dirac din care apar și dispar unele particule elementare [2]. Care, însă, nu se confundă, nu trebuie confundat, cu vidul budist [3].

În al doilea rând, nu se poate neglija analogia dintre apariția și dispariția particulelor elementare în și din „vidul plin” (Dirac) cu apariția/dispariția „de nici unde” și în „nici unde” a punctelor instantanee, conform teoriei budiste *The Theory of Instantaneous being* (Stcherbatsky 1962, pp. 78–118).

În al treilea rând în legătură cu adimensionalitatea toposului ortofizic, se poate vedea teoria big-bang-ului în cadrul căreia dintr-un punct (adimensional) a „explodat” universul nostru. Și cum, conform matematicii, o sferă se poate restrânge într-un punct, evident adimensional dar de „puterea” continuului infinit „nenumărabil” (Cantor), tot așa și un univers poate colapsa în final, tot într-un punct, în ipoteza unui univers neinflaționist.

În fine, în legătură cu instantaneitatea proceselor din ortofizic, o informație indirectă pare a o furniza și experimentul (mental) ERP (Einstein-Podolsky-Rosen) care, după trei decenii de la publicarea sa, îl face pe John Bell să enunțe o teoremă care îl contrazice, afirmând că

în cazul a două particule elementare care au interacționat vreodată, orice nouă acțiune ulterioară asupra unei dintre ele se resimte (transmite) instantaneu și asupra celeilalte, chiar dacă, de exemplu, una este pe pământ și alta pe lună. Această teoremă a fost validată ulterior, experimental (prin experiment exterior, obiectiv), de către cercetătorul Alain Aspect. Încetățenind, în lumea cuantică, un nou principiu, cel al „inseparabilității” (a se vedea, de exemplu, Goswami 2008, pp. 129–50). Experiment care ar putea sugera indirect că în subcuantic (ortoenergetic) timpul nu ar mai avea durată, adică ar fi instantaneu. Dar și că acolo, în subcuantic (ortoenergetic), principiul inseparabilității ar fi unul de bază; asupra acestui principiu vom reveni ulterior.

(v) *Toposul fizicului este un spațiu cu întindere și cu timp cu durată.*

(vi) *Transformarea, prin cuplarea structurilor informateriale cu lumina, face ca o structură instantanee și fără întindere să se proiecteze în fizic sub forma unei structuri cu durată și întindere, ambele finite; dacă considerăm termenul „fizic” într-o accepție extrem de generală, atunci cuplările/ decuplările se proiectează în fizic sub forma unor schimbări într-un univers dat sau pot conduce la apariția/dispariția de noi universuri, cu sau fără entități sensibile; „multiversuri” în termenii lui Rees, citat și de Drăgănescu (Rees 1996, p. 271).*

O imagine sugestivă a modului în care cuplajele „informaterie-luminație” se proiectează din ortofizic în fizic, devenind structuri spațiale cu întindere și durată, o oferă David Bohm (Bohm 1995, p. 256), fizician cu a cărui concepție (a ordinii implicate din subcuantic care se desfășoară în cuantic) opera drăgănesciană are multe tangențe, ambele concepții fiind construite în paralel; tangențe pe care Mihai Drăgănescu le recunoaște și le subliniază.

Astfel, Bohm imaginează „un dispozitiv ce constă din doi cilindrii concentrici din sticlă, cu un fluid foarte vâcos între ei, cum ar fi glicerina, [dispozitiv] realizat astfel încât cilindrul exterior să poată fi rotit foarte încet, difuzia fluidului vâcos fiind neglijabilă. În fluid se pune o picătură de tuș insolubil și apoi cilindrul exterior este rotit, rezultatul fiind că picătura este alungită, până când capătă o formă filamentoasă... Când cilindrul este rotit în direcție opusă, forma filamentoasă revine la cea inițială și devine deodată vizibilă ca o picătură în mod esențial asemănătoare cu cea care se găsea la început acolo.”

(vii) *Structurile flue din informaterie sunt induse în două moduri: pe de o parte, datorită unor tendințe existente în profunzimele*

ortofizice, numite ortosensuri, iar pe de alta datorită unor capacități de ordin informațional ale unui creier de tip uman sau similar acestuia, dintr-un univers, presupunând că acolo ar fi apărut entități adecvate.

3. Model v2

Varianta a doua (model v2), introduce două noi caracteristici:

(viii) Existența unei Conștiințe Fundamentale, ca actant conștient ce poate introduce structuri în informaterie, în afara creierului de tip uman sau ceva similar,

(ix) Conștiința Fundamentală, dar și entități umane sau similare introduc în informateria din ortofizic un tip de structură care ar putea fi de natura unor „legi” vizând formarea, funcționarea și dispariția unui univers. Astfel de structuri, specifice fiecărui univers în parte, devin, prin cuplarea informateriei cu lumata, legi de existență ale universului respectiv și durează atâta timp cât durează acel univers. Toate aceste legi au totuși un caracter/principiu comun, un ortosens, indus numai de Conștiința Fundamentală, cel a autoorganizării.

„Dacă legile semantice ale existenței [induse] de conștiința fundamentală stabilesc tendințe de devenire și evoluție, ele se realizează în cadrul unui principiu ontologic al auto-organizării” (Drăgănescu & Kafatos 2000, p. 91).

Deși Drăgănescu nu exprimă clar faptul că autoorganizarea implică imediat alt principiu, cel al inseparabilității, el poate fi dedus din faptul că, atât în informaterie, cât și în cuplările acesteia cu lumata, structurile sunt, de fapt, rețele (noduri legate între ele) iar astfel de rețele se „leagă”, la rândul lor, între ele, devenind sub-rețele ale unei rețele globale. Iar într-o rețea/sub-rețea orice modificare locală conduce la schimbarea întregului. Căci, spune Drăgănescu (Dragănescu 2005. p. 13) citând din (Barabási 2002, p. 221): „[pentru Barabási] rețelele reale se auto-organizează. Ele oferă un exemplu pregnant al modului în care milioane de acțiuni... ale nodurilor interconectate conduc la apariția unor spectaculoase comportări” [4].

Comentariul anterior ne duce cu gândul la mult discutata în ultimul timp Rețea a lui Indra [5] legată de teoria stringurilor și superstringurilor (a se vedea, de exemplu, Goswami 2008).

4. „Închiderea/deschiderea” celor două versiuni de model

Admiterea existenței Conștiinței Fundamentale ridică o serie de probleme legate de închiderea/deschiderea sistemului reprezentat de cele două niveluri intercorelate, ortofizic-fizic. Și, prin principiul autoorganizării introdus de ea în informaterie, ca „lege cosmică” (și

nu „universală” din moment ce din Cosmos se nasc universuri) apar și alte consecințe extrem de importante. Toate acestea vor fi discutate în continuare.

4.1. Modelul v1

Așa cum se întâmplă în orice sistem coerent de gândire, în modelul v1 se pleacă de la premise care constituie fundamentul sistemului și, apoi, se dezvoltă consecințele care reprezintă construirea edificului peste fundament.

În cadrul acestui model, premisa de bază este admiterea existenței unor tendințe naturale de tip ortosensuri, care vor pune în act alte sensuri, derivate.

Și acum, despre ciclul/ciclurile care apar în jocurile dintre ortofizic și fizic, cu scuzele de rigoare dacă unele spuse în paragraful 2 se vor repeta, însă concentrat.

Tendințele (naturale?) din ortofizic, acționând în informaterie, inițiază structuri instantaneu schimbătoare. Unele dintre acestea se cuplează cu lumata putând produce astfel un univers. În cadrul unui astfel de univers, prin evoluție, pot apare ființe umane sau similare. Prin intermediul unor capacități deosebite ale creierului unor astfel de ființe, ele pot, la rândul lor, să introducă noi structuri în informaterie care să cupleze cu lumata, fie pentru a produce schimbări în propriul univers, fie, în cazuri excepționale, chiar să dea naștere la noi universuri. În acest fel, se poate „închide” un inel al lumii materiale (ILM) (Drăgănescu 1979, pp. 119–36).

Prin urmare, modelul drăgănescian în varianta 1 poate fi considerat un model închis cu două niveluri, deoarece însăși tendințele din ortofizic, care inițiază formarea de ILM-uri, se află în interiorul ansamblului format din cele două niveluri (i.e., în ortofizic).

Aici apare insidios întrebarea: „Cine (ce *lucru în sine*) a generat în ortofizic, ortosensuri fundamentale sub formă de fenomene?”. Să fie o divinitate impersonală, ordonatoare într-un sens specific, greu de prevăzut, care ne poate duce cu gândul la un haos numit și determinist, cu ai săi atractorii stranii (a se vedea, de exemplu: Codreanu 2007). Iar, mai departe: o asemenea divinitate s-ar afla în interiorul sau în exteriorul sistemului format de cele două niveluri conjugate? Întrebări pe care autorul pare a nu și le exprima public, evitând acest lucru în prima etapă.

4.2. Modelul v2

Începând din anul 1995, Mihai Drăgănescu nu mai evită să exprime clar, în scris, întrebări de genul celor de mai sus. Iată ce relatează (Drăgănescu 1998, pp. 1–2):

„În vara anului 1979 într-o discuție avută la Păltiniș, Constantin Noica, influentul gânditor și filosof m-a întrebat, conform obiceiului său de a discuta de fiecare dată anumite teme, dacă pot să-i dau un răspuns privind părerea mea despre existența lui Dumnezeu. Problema îl frământa, nu avea un răspuns, dar dorea să mă gândesc la acest lucru în lumina filosofiei ortofizice. Am promis că mă voi gândi. Am comentat pe loc câteva din proprietățile materiei [realității] profunde care ar putea deschide calea unei abordări a existenței posibile a unei divinități supreme.

În anul 1989 am scris câteva rânduri privind problema discutată cu Constantin Noica, dar dincolo de timpul în care am fi putut să ne întâlnim...

În anul 1995, cu ocazia unei conferințe invitate la Krasnow Institute for Advances Studies-Fairfax din SUA, l-am cunoscut pe prof. Menas Kafatos, specialist în astrofizică și filosof al științei, cu care am avut o îndelungată convorbire, în urma căreia am constatat numeroase puncte de vedere identice sau asemănătoare. În plus, el părea convins de existența unei Conștiințe a universului, ca un fenomen fundamental, publicând, împreună cu un coleg [Robert Nadeau] și o carte cu un asemenea titlu. Asupra acestei idei am expus unele considerații într-un eseu publicat în engleză în 1977 în revista *Noetic Journal*, din care extrag:

„Conștiința universului [numită ulterior de Drăgănescu, Conștiința Fundamentală care se află în afara universului/ universurilor, în ortofizic, cum vom vedea ulterior n.m. G.M] poate fi înțeleasă în mai multe moduri:

a. Într-un sens puternic, considerând că este o minte conștientă independentă de organisme vii conștiente;

b. Într-un sens mai slab, considerând că numai prin conștiințele umane (sau similare) se poate discerne conștiința unui univers;

c. În câteva sensuri intermediare:

– universul posedă întotdeauna o infraconștiință, care nu înseamnă o conștiință deplină, fiind numai o anumită formă de sensibilitate;

– universul are o minte de fond care este necesară pentru manifestarea deplinei conștiințe a omului;

– universul are o minte de fond și poate avea, din sine, izbucniri de deplină conștiință, independent de oameni, asemenea manifestări fiind fenomene foarte rare la scară umană;

- ...;
- ...;
- ...;
- etc' ”.

După o analiză detaliat-comparativă a punctelor proprii de vedere expuse mai sus și a celor ale lui Kafatos și Nadeau, Drăgănescu trage concluzii care depășesc ambele puncte de vedere. Le vom selecta pe cele mai importante (Drăgănescu 1998, p. 4):

„[Dacă] Conștiința omului este o conștiință în univers. [Atunci] Dacă ne imaginăm existența unui univers închis, o conștiință fundamentală ar trebui să se găsească undeva sau într-un anumit mod în acest univers. A se afla într-un anumit loc în univers nu se poate susține în conformitate cu toate datele științei despre univers; că a fi distribuită în întregul univers ar însemna ca ea să fie prezentă direct în fiecare punct al universului, dar nici din punctul de vedere psihologic, nici din punctul de vedere al experienței religioase și nici al cunoașterii științifice o asemenea posibilitate nu poate fi reținută.

Într-un univers închis, fără a fi deschis [în ortoexistență], cum s-a presupus în modelul filosofic al ILM, singura conștiință evidentă în univers ar fi cea a omului și ființelor similare care ar mai putea fi în univers. În acest caz nu s-ar pune problema unei Conștiințe Fundamentale a existenței. Și totuși, omul de știință și filosoful se întreabă dacă fenomenul religios, atât de prezent în viața oamenilor și societății, nu reflectă intuiția existenței unei conștiințe fundamentale?

Conștiința fundamentală nu poate proveni decât din afara universului și numai de acolo ar putea „*acționa într-un univers* [s.n. G.M.] [i.e.] din ortoexistență”.

Urmează să analizăm acum punctul cel mai sensibil: natura Conștiinței Fundamentale. Dacă aceasta este de natură materială atunci ea ar trebui să se afle în nivelul ortoexistențial de natură material-ortofizică (informaterial); dacă natura ei nu ar fi materială, atunci ar trebui să se afle la alt nivel, distinct de cele două conjugate: fizic-ortofizic.

Să vedem, în continuare, modul în care privește Drăgănescu lucrurile. Și dacă această viziune este acceptabilă sau nu.

În (Drăgănescu 2007, p. 68), nivelul ortoexistenței este împărțit, la rândul său, în două sub-niveluri:

Primul sub-nivel: ortoenergie (informaterie și lumatie), informații primordiale (ortosensuri), cronos, Conștiință Fundamentală.

Al doilea sub-nivel: structuri informateriale.

Conform acestei noi împărțiri autorul pare a încadra Conștiința Fundamentală în ortofizic, lucru contrazis, într-o oarecare măsură, într-o lucrare anterioară (Drăgănescu 1990, p. 48). Justificarea fiind că „O Conștiință fundamentală pur fenomenologică [în sensul că, la limită, lucrul în sine se topește în fenomen, dispărând, evitându-se astfel o regresie *ad infinitum*, ceea ce, să recunoaștem, este un nonsens chiar și al unei gândirii speculative, n.m. G.M.], care să nu implice ortoenergia, nu ar putea exista, deoarece nu s-ar putea «menține»” (Drăgănescu 1998, p. 8). Astfel, din punct de vedere filosofic și modelul v2 pare a rămâne unul „închis”.

Trebuie să recunoaștem că, împreună cu Heidegger (Heidegger 1982, p. 316), ne aflăm acum față în față cu „Pericolul cel rău, și de aceea cel mai aprig, [care] este gândirea însăși. Ea trebuie să gândească împotriva ei însăși”. Prin urmare, în acest caz, orice speculație filosofică încetează. Și putem continua doar dacă pășim în domeniul teologiei având în spate misticul. Care poate fundamenta, prin experiență interioară, religioasă, de natura unei revelații, existența Divinității incognoscibile care depășește orice existență materială, producând-o.

În același timp însă admiterea Conștiinței Fundamentale, indiferent unde s-ar afla, implică și un „control”, prin autoorganizare, a evoluției unui sistem de genul modelului v2, spre o teleologie [6], așa cum rezultă și din capitolul 2 Spiritualitatea (Drăgănescu 2007, pp. 61–156) în care se vorbește despre sentimentul divinului la Sf. Augustin și la Dumitru Stăniloae.

5. Totuși... ortosensuri și sensuri fenomenologice

Dar soluția ieșirii dintr-un sistem închis în varianta 2, deși nu în mod explicit, o oferă tot Mihai Drăgănescu, ca o alternativă la o abordare strict materialistă. Și nu recurgând la „mistic”. Ci la o abordare fenomenologică.

Cheia ascunsă a unei asemenea abordări se găsește în prima perioadă, cea a modelului v1, atunci când autorul recurge la o analiză critică a aprioricului kantian. Și ea va deveni evidentă în modelul v2, așa cum vom vedea.

Dar să ne referim direct la Kant trecând apoi la critica drăgănesciană.

În *Estetica transcendențială* (Kant, 1969, p. 65) găsim:

„În orice chip și prin orice mijloace s-ar raporta o cunoaștere la obiecte, totuși modul prin care ea se raportează la ele nemijlocit și spre care tinde orice gândire ca mijloc este intuiția. Dar această intuiție are loc numai dacă ne este dat obiectul; ceea ce însă, la rândul său, nu e posibil, cel puțin pentru noi oamenii, decât dacă obiectul afectează simțirea [simțurile comune]”.

Prin urmare, un obiect poate fi atât un fenomen, ca și un *lucru în sine*; la obiectele „ca *lucru în sine*” intuiția sensibilă, în termenii lui Kant, nu are acces; la fenomene, da.

Mai departe în *Estetica...*, p. 66:

„Numesc pure (în sens transcendental), toate reprezentările în care nu se găsește nimic care să aparțină senzației [rezultat al unei intuiții sensibile/empirice]. Prin urmare, forma pură a intuițiilor sensibile [tot pure] în genere se va găsi *a priori* [s.m. G.M.] în simțire. Această formă pură a sensibilității se va numi intuiție pură.”

Iar în *Estetica...*, p. 67:

„Cu ajutorul simțului extern [simțurilor comune]... ne reprezentăm obiecte [fenomene] ca fiind în afara noastră și ca fiind situate toate în spațiu... Simțul intern... [conduce la reprezentări] în raporturi de timp.”

Și, în continuare, în *Estetica...* p. 68:

„Spațiul este o reprezentare necesară *a priori* [i.e. o intuiție pură] care stă la baza tuturor intuițiilor externe.”

În fine, în *Estetica...* la p. 74:

„Timpul este o reprezentare necesară [tot *a priori*, tot o intuiție pură] care se află la baza tuturor intuițiilor [în raporturi de timp]”.

Pe aceste definiții se bazează întreaga teorie kantiană a „aprioricului”, adică a „transcendentalului” diferit de „transcendent”.

Dacă vom privi cu atenție cele de mai sus, atunci va rezulta:

1. „Aprioricul” este ceva absolut specific, cel puțin pentru noi oamenii. Adică, în ultimă instanță, ceva absolut subiectiv, pentru oameni ca subiect colectiv. Ceva de natura unei „Cenzuri Transcendente” impuse de „Marele Anonim”, în termenii lui Blaga. Și despre acest „Aprioric” zicem că este transcendental.

2. Transcendentul, în schimb, este ceva care depășește (este dincolo de) orice experiență bazată pe o intuiție empirică (sensibilă) și/sau pură; ceva care depășește orice cunoaștere (termenul opus fiind imanentul).

3. Atât spațiul cât și timpul sunt, de fapt, fenomene speciale în umbra cărora nu putem spune – ne este interzis să afirmăm rațional – că s-ar afla ceva, nici măcar de natura unui „lucru în sine”.

4. Dar dacă atât spațiul cât și timpul nu sunt, totuși, fenomene subiective, „cenzurate” cel puțin la oameni, ci obiective? Și dacă încă în spatele lor s-ar mai putea afla altceva despre care, *rațional*, s-ar mai putea vorbi ca despre alt/alte „lucruri în sine”?

5. De aici pleacă critica drăgănesciană pe linie fenomenologică, punând între paranteze, de data asta, atât fizicul (empiricul lumii noastre de toate zilele) cât și ortofizicul, ambele de natură materială. Pentru că dânsul afirmă în acest caz (Drăgănescu 1979, p. 39):

„Lucrul în sine... este constituit din straturi de fenomene și deci fenomenele reflectă lucrurile în sine, într-un fel le determină”. Adică, atât *spațiul* cât și *timpul* din lumea noastră empirică/sensibilă nu fac altceva decât, în calitate de fenomene accesibile simțurilor comune, să „reflecte” alt/alte „lucruri în sine”, așa cum ne demonstrează știința (naturală) a zilelor noastre, mai ales fizica cuantică și subcuantică. În acest fel, îndepărtând un prim „strat fenomenal”, Drăgănescu ajunge la postularea unui topos al ortofizicului cu un rudiment de timp – *instantaneitatea* și un spațiu adimensional, așa cum s-a văzut în paragraful 2.

Dar nu se oprește aici. Printr-o incizie și mai adâncă, înlăturând acest prim strat fenomenal kantian, autorul pare a se întreaba: Cine/ Ce s-ar putea afla în umbra acestui prim strat „ortoenergetic”? Răspunsul ar fi tocmai Conștiința Fundamentală. De data aceasta ca *lucru în sine* care nu mai poate fi analizat. Pentru că, în final (Drăgănescu 1979, p. 41), spune:

„Nu ar fi exclus ca în cele din urmă să rămânem cu un «lucru în sine», cu ceva pe care să nu-l mai putem cunoaște [rațional, din punct de vedere filosofico-științific, așa cum considerăm azi un astfel de *rațional*, n.m. G.M], dar acel lucru în sine extrem de profund nu se datorează scoaterii spațiului și timpului din existență...ci ceva despre care știm că nu avem puterea experimentală [științific obiectiv] de a-l pătrunde”.

Or, prin introducerea „Conștiinței Fundamentale” se pare că Drăgănescu a ajuns tocmai la o astfel de limită a exprimabilului, cel puțin deocamdată, filosofico-științific în mod „clasic”, așa cum am mai spus în paragraful anterior. Și, în acest fel, ipoteza avansată cum că acest ultim „lucru în sine” ar putea fi tot de natură materială (o altă ipostază a materiei față de informaterie și lumatie), nu mai are sens. E anulată. Dată peste cap. Și aceasta deoarece despre un (astfel) de (ultim) „lucru în sine” nu se mai poate afirma nimic. Și în acest fel, repet ce am mai spus, pe linie fenomenologică, Drăgănescu pune între paranteze, de data asta, atât fizicul (empiricul lumii noastre de toate zilele) cât și ortofizicul, ambele de natură materială.

Putem observa acum uimiți cum Drăgănescu este, în limitele filosofiei „clasice”, mai kantian decât Kant. La fel ca și Blaga (cu „Cenzura” sa „Transcendentă”). Dar îl și depășește prin postularea „Conștiinței Fundamentale” (precum și Blaga, cu al său „Mare Anonim”). Despre care, repet, filosofic „clasic”, nu se mai poate spune chiar nimic. La Blaga putându-se sugera prin „poetic”. Pentru că el nu distruge misterul „...nu strivesc corola de minuni a lumii...”, ci îl face să palpitate pentru cei înzestrați cu o astfel de sensibilitate, ca ei să-l poată „percepe”. Lucru pe care nu l-a reușit Husserl, părintele fenomenologiei, pierzându-se în abstractul („aprioric transcendent” al) eideticului.

Dacă vom accepta cele de mai sus, atunci capătă înțeles faptul că autorul vorbește, în ultima sa perioadă (model v2), despre acele tendințe naturale introduse de Conștiința Fundamentală în informaterie, precum și de posibilitatea entităților umane sau similare de a introduce, prin niște capacități imposibil de precizat, structuri în informaterie, numindu-le pe ambele „sensuri fenomenologice”.

De ce „fenomenologice”? Pentru că ele sunt fenomene în spatele cărora se ascunde, de exemplu, noul „Mare Anonim” blagian și anume Conștiința Fundamentală.

Vom risca acum o interpretare care, sper, să meargă pe linia gândirii drăgănesciene.

De ce „sensuri”?

Dacă ne amintim cele din paragraful precedent, atunci astfel de „sensuri” s-ar exercita, sub controlul Conștiinței Fundamentale, tocmai în ideea unei evoluții teleologice care constituie, de fapt, Semnificația ascunsă a unei asemenea evoluții, poate infinite.

Pentru a concretiza, printr-un exemplu, cele de mai sus, vom recurge la una dintre tendințele naturale fundamentale (ortosensuri), poate cea mai fundamentală (scuzat fie-mi pleonasmul), numită de Mihai Drăgănescu „ortosensul a exista [care] este un fenomen specific în informaterie” (Drăgănescu 1985, p. 73), independent de om. Este rezultatul sub formă „reificată” a unui „alt «lucru în sine», cu ceva pe care să nu-l mai putem cunoaște” (*op. cit.* p. 73). Din acest motiv putem spune despre el că este fenomenologic, ca și alte ortosensuri și sensuri drăgănesciene.

Extrem de interesant este modul în care autorul ne propune să vedem cum lucrează acest ortosens în modelarea numită „Monoidul Existenței”. În cadrul căruia ortosensul compus *A exista* este desfăcut în trei ortosensuri elementare: din sine, în sine și pentru sine.

Pentru aceasta vom apela la (Drăgănescu 2001).

Astfel, plecând de la sintagma din filosofie „din sine, în sine, pentru sine” (a se vedea, de exemplu, Heidegger 1999, p. 176), Drăgănescu arată că ortosensul „din sine” are înțelesul de „a furniza informații” (e.g. pentru formarea în informaterie de structuri fenomenologice ale unui nou univers de către Conștiința Fundamentală [CF]); ortosensul „pentru sine” ar reprezenta „retragerea informațiilor” (e.g. pentru dispariția din informaterie a structurilor fenomenologice ale unui univers existent de către [CF]); în fine ortosensul „în sine” ar reprezenta „autoreferențialitatea” (e.g. incognoscibilitatea/ identitatea, egalitatea cu ea însăși a [CF]). Iar un asemenea Monoid nu încetează niciodată să funcționeze. Pentru că numai «în sine» rămâne întotdeauna în poziție fixă (*as „fixed star”*), în timp ce «din sine» și «pentru sine» se permută continuu ducând, așa cum am spus, la tendința de a forma și distruge posibile universuri. Analogia cu Tao (Ying și Yang) nu ne poate scăpa (Manolescu 2009).

*

Poate că Mihai Drăgănescu, în ultima sa perioadă, ne mai putând să se exprime în scris, o fi experimentat interior fulgurații (conștiente sau nu) de natura spiritualității despre care a vorbit în (Drăgănescu 2007, pp. 111–142) referindu-se la „Spiritualitatea la Sf. Augustin și Dumitru Stăniloae”. Nu vom mai putea ști niciodată...

*

Închei menționând că în cea de a doua etapă, cea a modelului v2, Mihai Drăgănescu împreună cu grupul internațional din care a făcut parte folosește, pentru modelare, teoria categoriilor matematice. Considerând-o, împreună cu ceilalți membri ai grupului, drept un „Limbaj al Conștiinței” (Struppa & al. 2002). Rezultatele obținute, noi și extrem de provocatoare, sunt prezentate într-o consistentă serie de lucrări. Asupra acestora vom încerca să ne oprim în texte viitoare. Precum și asupra „Științei integrative” pe care a propus-o împreună cu Menas Kafatos (Drăgănescu & Kafatos 2000).

Note

- [1] În (Manolescu 2012) s-a prezentat, mai puțin rezumativ, modelul drăgănescian final, așa cum a rămas el, care cuprinde, într-un fel, ambele variante.
- [2] O exprimare sugestiv-poetică a „vidului plin” (Dirac) regăsim în Fitjorf Capra (Capra 1999, p. 7) pe care o reproduc, puțin modificată:
 „Cu cinci ani în urmă am trăit o experiență care m-a determinat să o apuc pe un anumit drum...Mă aflam pe malul oceanului într-o după-amiază de vară târzie, priveam valurile rostogolindu-se și-mi ascultam propria respirație când, deodată, am avut revelația întregului meu univers angajat într-un dans cosmic gigantic. Fiind fizician, știam că nisipul, pietrele, apa și aerul din jurul meu sunt formate din molecule și atomi în vibrație, iar acestea la rândul lor, din particule care interacționează, făcând să apară sau dispară alte particule [din și în alt spațiu]”.
- [3] Vidul budist/Vacuitatea este cu totul altceva față de:
- „corpul lui Buda” care s-ar afla în nivelul imediat superior empiricului;
 - substanța care susține Logosul Divin heraclitean;
 - cea de a doua materie a lui Plotin care susține formele și ființele inteligibile;
 - ortofizicul drăgănescian;
 - subcuanticul („vidul plin” al lui Dirac),
- toate acestea fiind denumiri echivalente care se referă la o altă ipostază a materiei decât cea din empiric.
- Acest «vid» budist ar putea fi asimilat doar cu:
- «Apeironul» lui Anaxagoras;
 - «Unu» al lui Protagoras și Platon;
 - «Mișcătorul nemișcat» al lui Aristotel;
 - ...
 - etc.,
- într-un cuvânt, cu Absolutul/Divinitatea, ambele neputând fi caracterizate decât negativ: negenerat(ă), neperisabil(ă), inepuizabil(ă), indestructibil(ă), necontradictoriu(rie), dar care, dacă ne referim la Divinitate, în Budism ea este exprimată, extrem de sugestiv de către Nagarajuna, tocmai în termeni contradictorii: „Divinitatea este adevărată, neadevărată/ Adevărată și neadevărată/ Nici adevărată nici neadevărată” (Nagarajuna 1997, p. 164).
- „Pentru ceea ce nu e nici anterior, nici simultan,/ Nici posterior viziunii etc./ Conceptele de „Aceasta există”, „Aceasta nu există”/ Sunt răsturnate” (Nagarajuna 1997, p. 99).
- [4] Faptul că în ortofizic apare acum o „rețea” pare a fi în contradicție cu cele afirmate în paragraful 2. Și anume că aici ar exista un spațiu adimensional, continuu, nemetrizabil (ne-discretizabil). Aici este necesară o analiză tehnică aprofundată. Pe care ne propunem s-o realizăm cu altă ocazie. Avansăm ideea că, de fapt, modelarea spațiului ortofizic s-ar putea baza, mai degrabă, pe un Spațiu Hausdorff. Care, admitând *separabilitatea*, impune o condiție necesară, dar nu și suficientă, ca un spațiu să devină metrizabil. Sau să fie vorba de două sub-spații: unul continuu (care să permită apariția unor structuri *instantanee* în informaterie) și unul discret, dar, încă, ne-metric (când apar cuplări ale informateriei cu lumata)?
- [5] În (Cook 1977, cap. 1 *The Jewel Net of Indra*, p. 2, *Hua-Yen Buddhism: The Jewel Net of Indra* cap. 1, p. 2.) găsim descrierea acestei Rețele a lui Indra, ea regăsindu-se în *The Avatsaka Sutra* (Flower Garland Sutra/ Flower Adornment Sutra/ Flower Ornament

Scripture) care este reprezentativă pentru a treia perioadă a Budismului (cea de maturitate) și care combină, la sfârșitul sec. III și începutul sec. IV (lucrurile nu sunt, totuși, extrem de clare) un număr important de scripturi, unele vechi, independente, de diverse proveniențe, combinație-sinteză realizată probabil în Asia Centrală când Budismul ajunsese și în China sub formă de Ch'an (precursorul Zen-ului japonez).

Iată descrierea Rețelei lui Indra de către Cook:

„Depart, în Reședința Cerească a Marelui Zeu Indra [subcuantic, ortofizic la Drăgănescu], există o neasemuită rețea care se întinde indefinit în toate direcțiile, fiind realizată de un ciudat/ascuns Făuritor. Făuritorul... a atârnat câte o piară prețioasă în fiecare nod; și deoarece rețeaua însăși este infinită ca dimensiuni [adimensională], numărul de pietre prețioase este și el infinit... Dacă acum vom alege, în mod arbitrar, una dintre aceste pietre prețioase și o vom privi cu atenție vom descoperi că pe suprafața ei fin polisată se reflectă toate celelalte pietre prețioase ale Rețelei, infinite ca număr. Nu numai atât, dar fiecare piatră prețioasă se reflectă, la rândul său, în toate celelalte, dar și în ea însăși, astfel încât procesul reflecției este infinit”.

Trebuie să recunoaștem, citind acest text, că Borges cu al său *Aleph* este doar un mic copil față de autorul (colectiv) al „Rețelei lui Indra”.

În (Manolescu 2006, p. 50) se găsește descrierea unei experiențe interioare vizând Rețeaua lui Indra care capătă acum un caracter dinamic:

„Dacă (EU) sunt o concentrare, în interiorul unui ocean, un fel de insulă care nu plutește la suprafață, ci se află în interiorul oceanului, nefiind fixată de nimic, ci într-o continuă mișcare în raport cu alte concentrări similare, atunci văd, jur-împrejur, cum apar și dispar instantaneu flash-uri. Devenind conștient de integrarea mea în ocean voi vedea cum astfel de flash-uri apar nu numai jur-împrejurul meu, dar chiar în mine însumi, schimbându-mă neîncetat deși, aparent, rămân același. Și mai văd cum în jurul meu alte entități asemănătoare mie se ivesc, se schimbă și apoi dispar și știu că, solidar cu ele, mă nasc și dispar, mă nasc și dispar, mă nasc și dispar... în mii, miliarde de flash-uri în apa ce mă înconjoară – acest TOT întrețesut, (EU) fiind doar o picătură din el”.

- [6] Cum ar fi, de exemplu, evoluția spre un „Omega” al lui Teilhard de Chardin (Fages 1985).

Referințe bibliografice

- [1] Barabási, Albert-Laslo (2002), *Linked. The New Science of Networks*, Massachusetts, Cambridge Peress.
- [2] Błaga, Lucian (1943), *Trilogia Cunoașterii*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- [3] Bohm, David (1995), *Plenitudinea lumii și ordinea ei*, București, Humanitas.
- [4] Capra, Fitjorf (1999), *Taofizica*, București, Editura Tehnică.
- [5] Codreanu, Steliana (2007), *Introducere în teoria haosului determinist*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- [6] Cook, Francis H. (1977), *Hua-Yen Buddhism, The Jewel Net of Indra*, New York, Inst. for Advanced Studies of World Religions.
- [7] Drăgănescu, Mihai (1979), *Profunzimea lumii materiale*, București, Editura Politică.
- [8] Drăgănescu, Mihai (1985), *Ortofizica*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

- [9] Drăgănescu, Mihai (1990), *Informația materiei*, București, Editura Academiei.
- [10] Drăgănescu, Mihai (1998), *Conștiința fundamentală a Existenței*, [online], http://www.racai.ro/~dragam/CONSTF_1.HTM [15 aug. 2002].
- [11] Drăgănescu, Mihai (2001), Autofunctors and Their Meaning, în *Proceedings of the Romanian Academy, Series A*, 2 (1), pp. 201–05.
- [12] Drăgănescu, Mihai & Menas Kafatos (2000), „Generalized Foundation Principles in The Philosophy of Science”, in Richard Amoroso & All (eds.), *Science and The Primacy of Consciousness – Intimation of a 21st Century Revolution*, Orinda, Noetic Press.
- [13] Drăgănescu, Mihai (2007), *Societatea Conștiinței*, București, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială al Academiei Române.
- [14] Fages, Jean-Baptiste (1985), *Teilhard de Chardin et le nouvel âge scientifique*, Toulouse, Pensée/Privat.
- [15] Goswami, Amit (2008), *Universul conștient de sine*, București, Orfeu 2000.
- [16] Heidegger, Martin (1982), *Originea operei de artă*, București, Editura Univers.
- [17] Heidegger, Martin (1999), *Introducere în metafizică*, București, Humanitas.
- [18] Kant, Immanuel (1969), *Critica rațiunii pure*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- [19] Laertios, Diogene (1963), *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, București, Editura Academiei.
- [20] Manolescu, Gorun (2006), *Eseu despre sursele adevăratei cunoașteri în logica budistă*, București, Cartea Universitară.
- [21] Manolescu, Gorun (2009), „Some Commentaries in Connection with Drăgănescu’s „Monoid of Existence”, *Noema*, VIII, pp. 103–112.
- [22] Manolescu, Gorun (2012), „O primă discuție pe marginea inelului lumii materiale, a experimentului conștienței și afirii la Mihai Drăgănescu”, *Noema*, XI, pp. 47–60.
- [23] Nagarjuna (1997), *Tratat despre Calea de mijloc*, București, Herald.
- [24] Piatkowsky, Adelina & Ion Banu (1979), *Filosofia greacă până la Platon, I, Partea 2-a*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- [25] Plotin (2002), *Opere I*, București, Humanitas.
- [26] Rees Martin (1996), „An Ensemble of Universes”, în John Bochman (ed.), *The Third Culture*, New York, Touchstone.
- [27] Stcherbatsky Theodor (1962), *Buddhist Logic*, New York, Dover Publications, Inc.
- [28] Struppa, Daniele C. & al. (2002), „Category Theory as the Language of Consciousness”, în *Noetic Journal* 3 (3), pp. 271–281.